

ÇİN EKONOMİSİNİN YAPISAL DÖNÜŞÜMÜ

Burçak GÜNDAL*

Özet

1949 yılında kurulan Çin Halk Cumhuriyeti 1978 yılına kadar dışa kapalı bir ekonomi konumundaydı. 1980'li yıllarla birlikte gerçekleştirilen ekonomik reformlarla Çin sosyalist ekonomik sistemden serbest piyasa ekonomisi geçiş sürecine girmiştir. Başlatılan reformlarla birlikte Çin 1989 yılında IMF'ye 2001 yılında ise Dünya Ticaret Örgütüne üye olmuştur. Dışa açılma politikaları sonucunda yabancı sermayenin ilgi odağı olmakta ve yüksek büyüme oranlarıyla beraber dikkatleri üzerine toplamaktadır. Özellikle de 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne dahil olduktan sonra dış ticaret hacminde genişleme meydana gelmektedir ve doğrudan yabancı sermaye akışı artmaktadır. Çin ekonomisinin son yıllardaki ilgi çekici gelişmeleri nedeniyle, bu çalışmada Çin ekonomisinin yapısal dönüşümü ele alınmaktadır. Çalışmanın amacı Çin ekonomisinin 1978'den günümüze kadar geçen sürede ekonomide yaşanan yapısal dönüşüm sürecini incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Çin Ekonomisi, Yapısal Dönüşüm, Dünya Ticaret Örgütü, Ekonomik Büyüme

STRUCTURAL TRANSFORMATION OF CHINA ECONOMY

Abstract

People's Republic of China which was founded in 1949 was in the position of a self-enclosed economy. Together with the economic reforms carried out in 1980s, China has entered into a transition period from socialist economic system to free market economy. Together with these reforms, China became a member of IMF in 1989 and World Trade Organization in 2001. As a result of these international expansion policies, the country takes the attentions with its high growing rates and becomes the focus of the international capital. Especially after the country became a member in World Trade Organization in 2001, foreign trade volume has expanded and direct foreign investment flow is increased. The structural transformation of the Chinese economy is discussed in this study because of the outstanding grow in Chinese economy in recent years. The purpose of this study is to analyze the structural transformation occurred in Chinese economy in the time from 1978s till today.

Keywords: China Economy, Structural Transformation, World Trade Organization, Economic Growth

*Arş. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü Muş / Türkiye.
e-mail: b.gundal@alparslan.edu.tr
doi: <http://dx.doi.org/10.18506/anemon.68680>
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/anemon>

1.Giriş

Çin ekonomisinin yapısal dönüşümü 1978 yılı itibariyle gerçekleştirmiş olduğu ekonomik reformlarla beraber başlamış ve bu tarihten itibaren sosyalist ekonomik sistemden serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci hız kazanmıştır. 1978 tarihinden sonra dışa açılma politikalarını sürdüren Çin Halk Cumhuriyeti yönetimi demokratikleşme, insan hakları ve piyasa ekonomisi ile sosyalist ekonominin bağdaştırıldığı “sosyal piyasa ekonomisini uygulamıştır. Başlatılan reformlarla birlikte Çin 1989 yılında IMF'ye üye olmuştur, 1986 yılında GATT'a şimdiki adı WTO'ya (Dünya Ticaret Örgütü) üyelik için başvuruda bulunmuş, bu başvuru ile Çin artan milli gelirinin sürekliliğini, ülkesinin pazarına yabancı şirketlerin girişini kolaylaştırmayı hedeflemiştir. Müzakerelerin 15 yıl sürmesiyle Çin 2001 yılında resmen WTO'ya üye olmuştur. Dünya ticaret örgütüne katılımıyla birlikte hükümet, başta ticaret rejimi olmak üzere ekonomide çeşitli yapısal değişikliklere gideceği ve uluslararası ticaret kurallarına uyumlu hareket edeceğinin sözünü vermiştir. Üyelikle beraber yüksek büyüme hızı gerçekleşmiş, ticaret hacimlerinde rekorlar kırılmış, Çin uluslararası doğrudan yatırımların en cazip çekim merkezlerinden birisihaline gelmiştir.Yapısal değişim ve dönüşümle beraber Çin ekonomisinin son yıllardaki yüksek büyüme hızının ardındakifaktörler bol ve ucuz işgücü, tasarruflar ve yatırımlar, toplam faktör verimliliğindeki artış, doğal kaynaklar, döviz kuru rejimi, dış ticaret, doğrudan yabancı yatırımlar, WTÖ üyeliği diye sıralanabilir.

Çin ekonomisinin son yıllardaki ilgi çekici gelişmeleri nedeniyle, bu çalışmada Çin ekonomisinin yapısal dönüşümü ele alınmaktadır. Çalışmanın amacı Çin ekonomisinin 1978'den günümüze kadar geçen sürede ekonomide yaşanan yapısal dönüşüm sürecini incelemektir.

2.1949-1978 MAODönemi

Tarihte önemli ülkelerden biri olan Çin Halk Cumhuriyeti'nde hanedanlık sisteminin 1911'de son bulmasıyla beraber 1949'a kadar belirsizlik hâkim olmuştur. Bu tarihten itibaren Mao Zedong'un kurduğu sosyalist yapıyla bu belirsizlik ortadan kalkmıştır. Bu dönemde uygulanan içe dönük, kapalı ekonomi politikalarıyla birlikte dünya ticaretinden kopuk bir durum söz konusu olmaktadır.

Çin Halk Cumhuriyeti ekonomisi büyük bir oranda devlet tarafından yönetilmekte, sanayi ve ticaret kuruluşları, devlet mülkiyetinde bulunmaktaydı. Piyasada üretilen ürünler Çin Halk Cumhuriyeti hükümetinin belirlemiş olduğu plan çerçevesinde üretilmekte, yani bir arz-talep ilişkisinden söz edilememekteydi. Çin Halk Cumhuriyeti dış ticaret rejimi, sosyalist sanayileşmenin ihtiyaçlarına göre tasarlanmakta ve ihracat gelirleri, hammaddelerin ithalatını karşılamak için kullanılmaktaydı. Yıllık yatırım planlarının garantiye alınabilmesi için Çin Halk Cumhuriyeti hükümeti ithalat ve ihracat fiyatlarını ve döviz kuru oranlarını doğrudan kontrol altında tutan kurumlar belirlemiş ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin uluslararası ödeme pozisyonları kontrol altında tutulabilmiştir (Tatlıdil ve Ventura, 2005: 38).

Çin Halk Cumhuriyeti, Mao önderliğinde Batı dünyasının gelişmişlik düzeyini yakalamak için 1958 yılında “Büyük Atılım Hareketi” ile Çin'i bir gecede bir sanayi toplumu düzeyine getirmeye teşebbüs etmiştir. Bu hareket ile birlikte 900 milyon köylü

Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü

zorla devlete ait çiftliklere gönderilmiştir. Ülkede daha fazla çelik üretmek amacıyla tüm hurdalar çeliğe çevrilmiştir. Fakat sonuç insanlık tarihin gördüğü en korkunç insan kaynaklı açlık olmuş ve tarihe “1959 Çin Kıtılığı” olarak geçmiş ve 40 milyon insan açlıktan ölmüştür (Unay, 2005: 7).

1966 yılında Mao'nun başlattığı ve esasında parti içerisinde kendisine karşı oluşan muhalefeti bastırma amacını taşıyan “Büyük Kültür Devrimi” de büyük sosyal yaralar açmıştır. 1976 yılında Mao'nun ölmesi ile ülkede ekonomik olarak bir gelişme tamamlanmadan son bulmuştur.

Tablo 1'de görüldüğü gibi Çin'de Mao döneminde gerçekleşen ekonomik gelişme diğer sosyalist ülkelerle karşılaştırıldığında gerçekleşen reformların GSYH'ya yansımadağı görülür. Bunun nedenleri arasında diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, sahip olduğu nüfusun büyüklüğü gelmektedir.

Tablo 1: Çin'in sosyalist ülkelerle karşılaştırılması

Ülke	Kişi Başına GSYH (Satın Alma Gücü Paritesi, Milyon \$)
Rusya	6,220
Polonya	4,880
Çek Cumhuriyeti	7,700
Macaristan	5,730
Çin	2,000
Vietnam	1,000

Kaynak: Lairson ve Skidmore (1997)

1949-1978 döneminde uygulanan dışa kapalı ekonomi politikaları kapsamında yapılan reformların ekonomik göstergelere yansımaları Tablo 2 'de görüldüğü gibidir. Çin 1963-1965 döneminde (canlanma I) uygulanan politikalar sonucu GSMH % 14 gibi yüksek bir büyüme oranını yakalamıştır. 1966 tarihi itibarıyla Mao tarafından başlatılan Büyük Kültür Devrimi'nin Çin ekonomisine yansımaları aşağıdaki tabloda görüldü üzere GSMH'de % 5 gibi düşük bir ekonomik büyüme hızı olarak görülmektedir.

Tablo 2: 1963 -1978 Döneminde Yapılan Reformların Çin Ekonomisine Yansıması

Dönemler	GSMHBüyüme (%)	Sermayedeki Büyüme (%)	İşgücünde Büyüme (%)	Toplam Faktör Verimliliği (%)
1963-1965 (Canlanma I)	%14	%1	%2	%12
1966-1976 (KültürelDeğişim)	% 5	%6	%3	%1

Kaynak: Flores vd. (2003)

3.1978-1997 Reform Yılları

Çin'in modern tarihinde 1978 yılı önemli bir dönüm noktası olmuştur. 1978 yılı, DengXiaoping'in Çin ekonomisini piyasa ekonomisi prensiplerine göre yeniden yapılandırmaya başladığı yıldır. Çin Komünist Partisi, konumunu korurken, aynı zaman da bu yıllarda serbest piyasa ekonomisi reformlarını gerçekleştirmiştir (Karaca, 2003: 34). DengXiaoping'in reform ve dışa açılma politikalarını sürdüren Çin Halk Cumhuriyeti yönetimi demokratikleşme, insan hakları ve piyasa ekonomisi ile sosyalist ekonominin bağdaştırıldığı “sosyal piyasa ekonomisini” uygulamaktadır. İzlenen politikanın resmi adı “sosyalist piyasa ekonomisi” yani sosyalizmden vazgeçmeden piyasa ekonomisi şartlarını işletmektir. Deng'in bir sözü bütün bu dönemi sembolize eder: “Kedi ister beyaz olsun, ister siyah, fare yakalayabiliyorsa iyi bir kedir” (Yavuz, 2006:27).

Deng'e göre, merkezi planlamaya dayanan ekonomi nasıl sosyalizm değilse, piyasa da kapitalizme denk değildi. Böylelikle kaynaklar devlet yerine piyasa güçleri tarafından tahsis edilecekti. Bunu sağlamak için de birçok reform yapılmıştır. Reformlarda başarı, verimlilik ve faydacılık ön plandadır. Reformlarını gerçekleştirmek için ilk etapta Japonya'dan 1,5 milyar dolar borç alınmış ve sınırlı ve kontrollü özel girişime izin verilmiştir. Ayrıca, dış ticaret ve yabancı yatırıma izin verilmiş, ekonomik alanda tabular kırılmıştır (İnançlı ve Kamacı, 2010:138).

Faydacı bir yaklaşımın benimsendiği bu dönemde, ekonomi politikaları, somut veriler temel alınarak uygulanmış ve bütün ülke için tek bir program yerine her coğrafi bölge ve ekonomik sektör için kendi koşullarına uygun programlar hazırlanmıştır. Bu dönemin bir diğer özelliği ise yabancı sermaye girişleri ve dış ticaretin önem kazanmaya başlamasıdır. Yine bu dönemde bazı mal ve hizmetlerde piyasa kuralları işlenmiş ve ikili bir fiyatlandırma sistemi oluşturulmuştur. Tüm dünyada uygulandığı üzere, kısıtlamalar kaldırılmış ve tüm fiyatlar piyasa koşullarına göre serbestçe belirlenmeye başlanmıştır. Bu dönemde gündeme gelen bir diğer gelişme ise, gerek kamu kökenli işletmeleri finanse etmek, gerekse uygulanan serbest piyasa ekonomisinin gereği olarak ortaya çıkan artı değeri vergilendirmek amacıyla bir bankacılık sisteminin kurulması arayışı başlamıştır. 1995 yılına gelindiğinde Çin'in dünya üretimindeki payı ikiye katlanmış ve %10,9'a yükselmişti (Sandıklı ve Güllü, 2005: 43).

Yine bu dönemde DengXiaoping'in ekonomik reformları ile Mao'nun ölümünden sonra Çin teknoloji, sanayi, ulaştırma ve inşaat alanında batı devletlerinden gelen yatırımları ülkeye çekebilmiştir. Genellikle yap-işlet-devret modeli ile bu dönemde Çin'de inanılmaz bir yatırım hamlesi başlamıştır. Binlerce Çinli bilim ve teknik alanında eğitim almak üzere batılı ülkelere ve Japonya'ya gönderilmiştir (Özdağ ve Göka, 2004: 39).

Tablo 3: 1977-1999 döneminde yapılan reformların Çin ekonomisine yansımaları

Dönemler	GSMHBüyüme (%)	SermayedekiBüyüme (%)	İşgücündeBüyüme (%)	Toplam Faktör Verimliliği (%)
1977-1978 (Canlanma II)	%8	%7	%2	%4
1979-1984 (Tarım Reformu)	%9	%7	%2	%5
1985-1989 (Şehir Reformu)	%9	%10	%2	%5
1990-1992 (Tasarruf Dönemi)	%9	%8	%2	%5
1993-1999 (Deng Reformu)	%10	%12	%1	%5

Kaynak: Flores vd. (2003)

Tablo 3'e göre, kültürel değişim döneminin dışında yapılan reformların Çin ekonomisinin gelişmesine katkı sağladığı izlenmektedir. Özellikle GSMH ve sermaye faktörü büyümesine reformların katkısı göz ardı edilemez. Diğer yandan, 1978 piyasa reformunun etkisiyle kırsalkesimde de gelir yükselmesi yaşanmıştır (Walder, 2002: 372).

4.1997-2002 Yılları ve Ekonomik Durgunluk Dönemi

Çin Halk Cumhuriyeti'nde 1997-2002 arası yıllarda büyümede düşüşün yaşanması ve bun bağlı olarak fiyatlarda durgunluğun meydana gelmesidir. Büyümede gerçekleşen düşüşün birçok nedeni olmasına rağmen asıl sebep verimsizlik ve teknolojik başarısızlıktır.

Reform ve kalkınma süreci başladığında KİT'ler ile özel teşebbüsler arasındaki verimlilik/teknoloji farkları çok fazla değildir. Ancak zaman içinde KİT'ler artık sadece devletin mali destekleri ve düşük faizli banka kredileri ile ayakta kalabilir hale gelmiştir. Bu dönemde KİT'lerin finansal pozisyonları kötüleşmiş ve karlılık oranları da azalmıştır. Örneğin, KİT'lerdeki karlılık oranları 1987'de %8'lerden, 1994'te %2'lere düşmüştür. 1996'nın ilk çeyreğinde ise, KİT'ler ilk defa bir bütün olarak zarar etmiştir. Bu amaçla, verimsiz olan küçük kamu işletmeleri özelleştirilmiş, büyük olanlar ise ekonomideki ağırlıklarına bağlı olarak devletin idaresinde kalmaya devam etmiştir (Gökdemir ve Saray, 2005:5).

Ayrıca ekonominin büyüme hızının azalmasıyla birlikte, işletmeler borçlarını ödemede zorlanmışlardır. Bankalar geri ödeme dönemlerini uzatmayı veya yeni krediler sağlamayı reddettiğinden işletmeler iflasla karşı karşıya kalmışlardır (Pingyao, 2003: 11-12).

1997-2002 dönemi durgunluk yaşanmasının sebebi ekonominin hızla büyümesinin yapısal anlamda problemler doğurmuş olmasıdır. Bu sebeple yapısal düzenlemelere gidilmiştir. 1998 yılında başlatılan yönetim reformuyla 40 bakanlık 28'e düşürülmüş, bu bakanlıklardan 8 tanesi ekonomik konularla ilgili bakanlıklar olmuştur. Hem bürokratik yoğunluk ortadan kaldırılırken hem de ekonomi ile alakalı bakanlıklar tüm bakanlıkların % 25'den fazlasını teşkil etmiştir. Ayrıca eklemek gerekir ki, bu dönemin dikkate değer gelişmelerinden biri de Hong Kong'un Haziran 1997'de Özel Yönetim Bölgesi olarak Çin'e dâhil olmasıdır. O dönem Çin'e göre Hong Kong çok farklı bir görünümde ve bu, Çin için 'taze kan' sayılabilecek bir gelişmedir(Zenginoğlu, 2011).

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi Çin düzenli olarak dış ticaret fazlası veren bir ülkedir. Diğer bir dikkat çeken unsur, ülkedeki fiyat istikrarıdır. %7-8 büyüme oranı performansı uzun bir süredir devam etmektedir. 1994'ten itibaren Çin'in yerel para birimi olan Yuan, ABD dolarına sabitlenmiştir. Sabit kur sistemi, 1 ABD doları, 8,3 Yuan'a eşit olabilecek biçimde ayarlanmıştır. Bu tarihten itibaren Çin çok hızlı bir iktisadi büyüme sürecine girmiş ve günümüzde iktisadi yapısını sabit kur politikası ile desteklenmesine ihtiyaç kalmamıştır (Atılğan, 2004).

Tablo 4: 1997 -2002 temel ekonomik göstergeler

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
GSYİH (milyar \$)	909,5	954,0	999,6	1080,6	1179,9	1209,5
Büyüme(%)	8,8	7,8	7,1	8,0	7,3	8,0
Enflasyon(%)	2,8	-0,8	-1,3	0,4	0,7	-0,4
Nüfus (milyar)	1,23	1,24	1,25	1,26	1,27	1,28
İhracat (milyar \$)	182,7	183,5	194,7	249,1	266,2	325,6
İthalat (milyar \$)	136,4	136,9	158,7	214,7	233,8	295,2
Döviz Kuru(Ort.Rmb.USS)	8,29	8,28	8,28	8,28	8,28	-

Kaynak: Arı (2004)

5. 2003 ve Sonrası: Ekonomide Büyüme Stratejisi Dönemi

Çin ekonomisi uzun süren ekonomik durgunluktan sonra 2002'den bu yana yüksek büyüme oranlarıyla dikkat çekmektedir. "Çin'deki çok yüksek büyüme oranları ekonominin aşırı ısınması yolundaki endişeleri artırmaktadır. Çin Başbakanı Wen Jiabao 28 Nisan 2004'de Çin'in ekonomiyi soğutmak için ciddi tedbirler alacağını söylemiştir. Bu açıklamayla birlikte küçük bankaların yeni kredi açmaları durdurulmuş, bunun yanı sıra projelere de daha sıkı kontroller ve bazı yeni fiyat kontrolleri konmuştur. Devlet fazla ısınma gösteren bazı sektörlerde (çelik,alüminyum,çimento vb.) firmalara daha az borç

Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü

kullanma ve daha çok öz sermaye kullanma zorunluluğu getirmiştir. Emlak kredilerine çeşitli kısıtlamalar getirilmiş, ayrıca Merkez Bankası diğer bankaları özellikle çok fazla ısınan sektörlere kredi vermeme konusunda uyarmıştır” (Akçıl, 2008: 26-27).

Bu önlemlerle birlikte Çin, ekonomide aşırı-ısınma eğiliminden çıkmayı ve birinci dönemdeki (1978-1996) büyüme oranlarına yaklaşmayı başarmıştır. İzleyen yıllarda ekonomi ortalama %9 büyüme oranlarını yakalamıştır.

Tablo 5: 2000 Sonrası Ekonomik Büyüme Verileri

Yıllar	GSYİH (Milyar \$)	Büyüme (%)	Kişi Başına Gelir (\$)
2001	1.317	8,3	1.050
2002	1.456	9,1	1.160
2003	1.651	10	1.310
2004	1.943	10,1	1.530
2005	2.287	11,3	1.790
2006	2.793	12,7	2.180
2007	3.504	14,2	2.720
2008	4.547	9,6	3.510
2009	5.105	9,2	3.910
2010	5.950	10,4	4.530
2011	7.212	9,2	5.460

Kaynak: EIU (2012)

Çin'in çok hızlı ekonomik büyümesinin arkasında yatan iki temel faktör olduğu kabul edilmektedir: Bu temel faktörlerden ilki, ağır sanayi ve altyapı gibi ulusal tasarruflar ve yabancı yatırımlarla finanse edilen büyük ölçekli sermaye yatırımlarıdır. Çin'in kalkınması, endüstriyel üretim yanında, modern otoyollar, limanlar ve telekomünikasyon tesislerinin oluşturulmasıyla hızlı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Endüstriyel üretim ve altyapı yatırımları, Çin'in hala GSYİH büyümesinin en önemli kaynağıdır. GSYİH büyümesini sürdürmede, özellikle çelik, petrol ve kimyasal madde üretimi gibi kamunun ağırlıkta olduğu endüstriyel sektörün de pozitif bir katkı yaptığı söylenebilir (Angresano, 2009: 337-338). İkinci temel faktör ise üretim sektöründe ucuz işgücü kullanımı ve hızlı verimlilik artışıdır (Overholt, 2010: 23-24). Düşük ücretli işgücü, ileri teknoloji ve sermaye (doğrudan yabancı yatırımlar) bir araya gelerek Çin'i dünyanın düşük maliyetle üretim yapan lideri haline getirmiştir (Palley, 2005). Gene bu süreçte, tarımsal sektörün GSYİH içindeki payı düşerken toplam çıktı verimlilik arttığı için sürekli büyümüştür (Dutta, 2005: 1169-1170).

Şekil 1: 2004-2014 yılları GSMH Düzeyi

Kaynak: TradingEconomics (2015), Dünya Bankası (2015)

Çin'in ekonomik büyüme rakamlarına baktığımızda yıllar itibarıyla artmış olduğunu görmekteyiz. Ekonomik reformların başlamasıyla birlikte %7,6 olan ekonomik büyüme 2000'li yıllara gelindiğinde %9'un üzerinde bir seyir izlemiştir.

5.1. Ekonomik Büyümenin Kaynakları

Çin ekonomisi 1978'den sonra uyguladığı politikalar ve gerçekleştirdiği reformların sonucu olarak yüksek büyüme oranlarını yakalamıştır. Çin'in ekonomik büyümesine etki eden faktörleri Bol ve Ucuz İşgücü, Tasarruflar ve Yatırımlar, Toplam Faktör Verimliliğindeki Artış, Doğal Kaynaklar, Döviz Kuru Rejimi, Dış Ticaret, Doğrudan Yabancı Yatırımlar, DTÖ üyeliği diye sıralayabiliriz.

5.1.1. Bol ve Ucuz İşgücü

Çin'i diğer ülkeler karşısındaki en üstün olduğu konu ucuz ve bol işgücüne sahip olmasıdır. Dünya nüfusunun 5'te birini oluşturduğu için dünyanın en kalabalık ülkesi olmaktadır. Çin'e istihdam zorluğu konusunda problem yaratsa da, bu yüksek sayıdaki düşük maliyetli işgücü Çin'i rakiplerine karşı bir adım öteye koyan başlıca etmenlerdendir.

Çin'de nüfus fazlalığından kaynaklanan işgücü ucuzluğu, ürün maliyetlerini düşürmekte ve Çin'in imalat sanayisindeki uluslararası rekabet gücünü artırmaktadır. Bu durum yabancı yatırımlar için cazip bir yatırım bölgesi oluşturmuştur ve dünyanın diğer bölgelerindeki sanayi işletmeler Çin'e doğru kaymıştır. Bu durum Çin ekonomisinin hızlı büyümesine büyük katkılarda bulunmuştur.

5.1.2. Tasarruflar ve Yatırımlar

Ekonominin büyüme dinamiklerini, yüksek tasarruf ve yatırımlar oluşturmaktadır. Tasarruf, Çin ekonomisinde her zaman önemli olan bir kavramdır. Reformlardan önce de sonra da Çin ekonomisi yüksek tasarruf oranlarına sahip bir ülke pozisyonundaydı. Çin'de ulusal tasarruflar yatırımlardan daha çok olmuş ve devamlı bir tasarruf fazlası oluşmuştur.

Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü

Geleneksel Konfüçyüs öğretisinden dolayı, Çin halkı tasarrufu sevmekte ve tüketimi frenlemektedir. Bununla beraber, kişi başına gelirdeki artış, tüketici kredilerinin çok yaygın olmaması ve işsizlikendışesi de Çin halkını tasarrufa zorlamıştır.

Çin'in dış dünyaya açılmasıyla beraber Çin, yatırımcılar için bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Şüphesiz, yatırımların artmasında teşvikler ve ucuz işgücü önemlidir. Ayrıca, son yıllarda Çinli bankaların çok fazla miktarda ve uzun vadeli krediler vermesi yatırımların artmasında önemli rol oynamaktadır. Yabancı şirketler ucuz işgücü karşılığı Çin'e yatırım yapmakta ve önemli bir maliyet avantajı sağlamaktadır. Ucuza ürettikleri malları da sürekli olarak milli geliri artan ve yüksek potansiyele sahip tüketici talebini içeren Çin'e ve dünyaya satmaktadır. Böylece karını maksimize etmektedir(İnançlı Kamacı, 2010:144).

5.1.3.Toplam Faktör Verimliliğindeki Artış

Ülkede 1978'lerden sonra ortaya çıkan hızlı ekonomik gelişim sürecinde kamunun verimlilik artışının belirgin bir etkisi olduğu üzerinde durulmaktadır. Nitekim 1979-85 döneminde toplam faktör verimlilik artışının%5.2 olduğu ve bu artışın bir kısmının teknolojik değişmeden kaynaklandığı belirtilmiştir (Raiser, 1995: 345).

Ülkede verimlilik artışı sanayileşme ile birlikte görülür, bu verimlilik artışı ülkenin dünya ticaretindeki payının da sürekli artmasına yol açmıştır. Bu pay 1978'de %0,5 iken 1998'de %5'e çıkmıştır (Xuewu, 2000: 18). Bununla birlikte ülkenin dünya ekonomisinde özellikle emek-yoğun ürünlerinde verimlilik artışından kaynaklanan rekabet üstünlüğü konusunda bazı tereddütler yaşanmaktadır. Şöyle ki, ülkede çalışanlara baskı yapılması, sendikaların olmaması, tatil günlerinde çalışma ve gösteri yasağı ile işgücü fazlalığından dolayı ücretlerin çok düşük kalması gibi nedenlerin, ülkede üretilen malların rekabet kabiliyetini artırdığı iddia edilmektedir (Süddeutsche Zeitung, 2001).

5.1.4.Doğal Kaynaklar

Çin, maden ve mineraller yönünden zengin bir ülkedir. Aralarında demir, demir alaşımli metal cevherleri, fosfat, tungsten, molibden ve titanyumun bulunduğu yaklaşık 17 maden ve mineral türünde dünya lideri konumunda bulunmaktadır. Bu arada Çin, uzay teknolojisi ve elektronik alanında kullanılan bazı ender bulunan madenlerin de artan oranda üreticisi ve ihracatçısı konumundadır. Rusya ve Kanada'dan sonra yüzölçümü en geniş ülke olan Çin Halk Cumhuriyeti, sahip olduğu hidroelektrik güç potansiyeli ve kömür rezervleri açısından da dünya birincisidir. Ancak üretilen kömürün kalitesi düşüktür. Yer yer karşılaşılan enerji darboğazları ekonomik gelişmenin en önemli engellerinden birisi olarak görülmektedir. Halihazırda toplam enerji ihtiyacının %70'i kömürden elde edilmektedir. Çin hampetrol ithalatçısı bir ülkedir. Ülkenin güneyinde bulunan doğal gaz rezervleri henüz işler hale getirilememiştir (IGEME, 2011).

5.1.5.Döviz Kuru Rejimi

Çin'in para birimi Remninbi'dir. Reformlarla beraber Çin yüksek döviz kuru politikası uygulamış, böylece rekabet gücü artarak ihracatını artırmıştır. 1980'de 1 dolar 2,8 Rmb iken 1993'te 5,76 Rmb'ye çıkmıştır. 1994'de parasını %66 oranında devalüe etmiş ve

1\$=8,61 Rmbolmuştur. Bu devalüasyondan sonra Çin parasını ABD dolarına bağlamış ve Rmb'de ciddi dalgalanmalar yaşanmamıştır. Asya Krizi'nden de bu sayede çok büyük kayıplar yaşamamıştır.

Mayıs 2005'te ise Çin'de döviz siteminde dönüm noktası sayılabilecek bir yeni sitem yürürlüğe konmuştur. Bu sistem yuan haricindeki para birimleri ile de işlem yapılabilmesine olanak sağlamıştır. Yeni sistemde Çin'in para birimi olan yuandışında 8 farklı para birimi ile piyasada ticari işlem yapılabilinecektir. Çin Döviz İşlemleri Sistemi'nin kurduğu bu yeni platformda; dolar, euro, yen, Hong Kong doları, İngiliz sterlini, İsviçre frankı, Avustralya doları ve Kanada doları ile işlem yapılmaktadır. Ayrıca, bu sistemle euro-dolar paritesi işlemleri de yürütülmektedir. Çin'in ticari yaşamında yuandışında diğer para birimleri ile alışveriş yapılmasına olanak veren yeni düzenleme, daha esnek yuan kuruna doğru atılan bir adımdır (CNNTURK, 2005).

5.1.6. Dış Ticaret

Çin'in dış ticaretinde en belirgin gelişmeler 1957-1978 yılları arasındaki 21 yıl içinde yaşanmış ve dış ticaret hacmi yaklaşık 6,7 kat artış göstermiştir. 1978-1997 dönemini kapsayan son 19 yıl içinde ise bu artış 16 kat artmıştır. 1997 yılında %12,1 oranında bir artışla 326 milyar dolarlık bir dış ticaret hacmine ulaşan Çin Halk Cumhuriyeti, dünya ticaretinin en büyük ilk 10 ülkesi arasına girmeyi başarmıştır (Sükan, 2000:78).

Çin'in 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne girmesiyle de dış ticaret hacmi artmış ve ABD ve Almanya'dan sonra dünyanın en büyük dış ticaret hacmine sahip ülke pozisyonuna gelmiştir. Çin'in dış ticaretini arttıran birçok faktör vardır. Bunların başında reformlar sonucu ekonominin yeniden düzenlenmesi sayılabilir. Ucuz işgücü ile maliyetler azalmış ve uluslararası rekabet gücü artmıştır. Ayrıca, Çin parası Remninbi'nin 1994'de devalüe edilmesi ihracatı olumlu düzeyde etkilemiş ve dış ticaret açıklarını azaltmıştır. Bölgeye giren doğrudan yabancı yatırımlar refahı da arttırmış, Çin hükümetlerinin reformlarıyla da teknoloji transferi gerçekleşmiştir. Nitekim 2001 yılında Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne katılması ve 2005 yılında tekstilde kotaların kaldırılması ve gümrük tarifelerinin indirilmesiyle Çin dünya pazarında çok önemli bir yere gelmiştir. Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne üyeliğiyle kotaların bir kısmı kaldırılmış ve Çin'in dış ticaret hacmi genişlemiştir. Ayrıca, uluslararası anlaşmazlıklar Dünya Ticaret Örgütü tarafından çözüleceğinden Çin, adaletsiz yaptırımlarla karşı karşıya kalmaktan kurtulmuştur. Ayrıca Çin, ithalata koyduğu vergileri azaltarak halkın tüketim yapmasını sağlamış, ihracatta hızlı bir artış yaşanırken ithalat önemli oranda artmıştır. DTÖ üyeliği sonrası Çin'de sanayi ve hizmet sektörünün payı sürekli artmış, tarım sektörünün payı azalmıştır. Doğrudan yabancı yatırımlar Çin'e akmaya başlamış, gelen teknoloji de Çin'de verimlilik oranlarını artırmıştır (İnançlı ve Kamacı, 2010: 148).

Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü

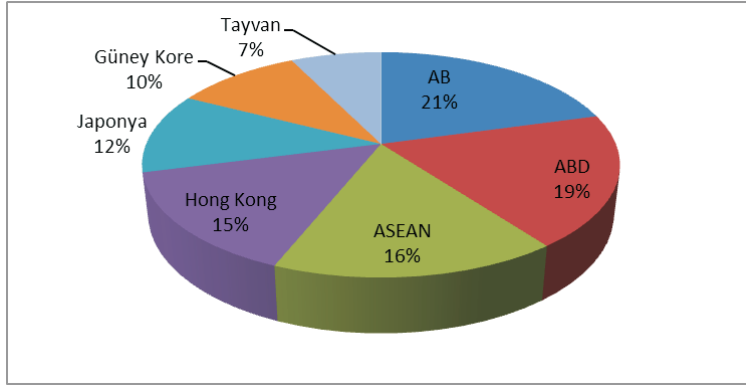
Tablo 6: Çin'in dış ticareti (2002-2010, Milyar \$)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
İhracat	325.6	438.4	593.4	762.0	969.1	1,218	1,428	1,201	1,577
% değişim	22.3	34.6	35.4	28.4	27.2	25.7	17.2	-16.0	31.3
İthalat	295.2	412.8	561.4	660.1	791.6	955.8	1,133	1,005	1,394
%değişim	21.2	39.9	36.0	17.6	20.0	20.8	18.5	-11.2	38.7
Toplam	620.8	851.2	1,154	1,422	1,760	2,173	2,561	2,207	2,972
%değişim	21.8	37.1	35.7	23.2	23.8	23.5	17.8	-13.9	34.7
Dış Denge	30.4	25.5	31.9	101.8	177.5	262.2	295	195.7	183.1

Kaynak: USCBC (2011)

Tablo 6'de görüldüğü gibi 2002'de 325,6 milyar dolar olan ihracat 2010'da 1,577.9 milyar dolara ulaşmıştır. Bu oranla Çin, dünya ihracatının yaklaşık %9'unu gerçekleştirmekte ve dünyanın ikinci en büyük ihracatçısı konumuna ulaşmaktadır. İthalat açısından da benzer bir durum söz konusudur. Çin 2010'da 1,394.8 milyar dolarla dünya ithalat hacminde yaklaşık %7'lik bir paya sahiptir (Çeştepe, 2012: 49)

Şekil 2: 2013 yılı itibariyle Çin'in başlıca ticari ortakları ve toplam ticaret hacmi

Kaynak: The Global Trade Atlas (2014)

Şekil 2'de görüldüğü üzere, 2013 yılında Çin'in başlıca ticari ortakları arasında ilk sırayı %21'lik pay ile AB ülkeleri almaktadır. AB ülkelerini %19'luk pay ile ABD, %16'lık pay ile ASEAN, %15 pay ile Hong Kong takip etmektedir.

5.1.7. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Doğrudan yabancı yatırımların girişine izin veren yasal düzenleme ilk olarak 1979'da yapılmıştır. Daha sonraki yıllarda Çin'e yabancı sermaye akışının artması için bir dizi önlemler ele alınmıştır. Çin yabancı yatırımcıları cezp etmek için çevre ve alt yapı yatırımlarının daha iyi şekilde düzenlendiği özel ekonomik bölgeler, ekonomik kalkınma bölgeleri ve sanayi parkları kurmuştur. Bu bölgelerde, vergi ayrıcalıkları ve göreceli olarak

liberal dış politika verimi uygulanmıştır. Özel ekonomik bölgeler, ekonomik kalkınma bölgesi ilan edilen yerlerde ekonomik düzenlemeler konusunda yerel yöneticilere geniş özerklikler tanımıştır. Bu bölgeler reformların uygulanması için bir tür laboratuvar görevini üstlenmiştir. Bununla birlikte bu bölgeler ulusal ve uluslararası pazarlar arasında bir türlü köprü görevini ifa etmişlerdir. Yabancı sermayeyi, ihracat programına uyumlu kılan ekonomiyi geliştirmek için teknolojiyi ve insan gücünü çekmekte kullanılan bu bölgelerden elde edilen deneyimler, ulusal ekonominin yapılandırılması için bir referans olmuştur (Sezen, 2007:47-48).

Tablo 7: Çin'e yapılan doğrudan yabancı yatırımlar

Yıllar	Doğrudan Yabancı Yatırımlar (Milyar \$)
1979-1984	4,14
1985	1,95
1986	2,24
1987	2,31
1988	3,19
1989	3,39
1990	3,48
1991	4,36
1992	11,08
1993	27,51
1994	33,76
1995	37,52
1996	41,72
1997	45,25
1998	45,46
1999	40,31
2000	40,71
2001	46,87
2002	52,74
2003	53,50
2004	60,63
2005	72,40
2006	69,47
2007	74,78
2008	92,4

Kaynak: National Bureau of Statistics of China (2009)

Tablo 7'de 1974-2008 arası yıllarda Çin'e yapılan doğrudan yabancı yatırımlar gösterilmektedir. Yıllar içerisinde yabancı yatırımlarda artış görülmektedir. Gelişmekte olan ülkeler arasında en fazla doğrudan yabancı sermayeyi çeken ülke konumundadır. Doğrudan yabancı yatırımların Çin'e yönelmesinin başlıca nedenlerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

-Çin'in temsil ettiği potansiyel büyüklük ve bundan kaynaklanan pazarın büyüklüğü, dolayısıyla da tüketici sayısının çokluğu,

-Politik ve sosyal açıdan ülkede istikrar ortamının sağlanmış olması,

Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü

- Alt yapıda yapılan önemli iyileştirmeler
- Ekonominin büyüme devamlılığının ortalama olarak %7-9 civarında olması
- 2001 yılında DTÖ'ye giren Çin'in yabancı yatırımcılara hukuki açıdan güven vermesi
- Enerji ve işçi ücretlerinin düşüklüğü
- Kolay Arazi tahsisi ve benzer sanayi sektörlerinin bir yerde toplanması (KTO, 2006: 19; Uğur ve Erol, 2004: 3):

5.2. DTÖ Üyeliği ve Etkisi

Çin 1980 yılında IMF üyesi olmuş, 1986 yılında DTÖ (o zaman ki adıyla Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması-GATT) üyeliği için başvuruda bulunmuştur. Bu başvuru ile Çin artan milli gelirinin sürekliliğini, ülkesinin pazarına yabancı şirketlerin girişini kolaylaştırarak sağlamayı hedeflemiştir. Bu başvuru ile Çin'in dünya piyasalarında adı artık Çin tehdidi olarak anılmaya başlanmıştır.

2001 yılının Aralık ayında, Çin'in DTÖ'yle 15 yıldır sürdürdüğü üyelik müzakereleri tamamlanmış ve hükümet, başta ticaret rejimi olmak üzere ekonomide çeşitli yapısal değişikliklere gideceği ve uluslararası ticaret kurallarına uyumlu hareket edeceğinin sözünü vermiştir. Hemen ertesinde yıllardır sinyalleri verilen yüksek büyüme hızı gerçekleşmiş, ticaret hacimlerinde rekorlar kırılmış, uluslararası doğrudan yatırımların en cazip çekim merkezi Çin olmuştur (DTM, 2001).

Çin'in DTÖ'ye üye olmasıyla beraber ekonomisine sağladığı yararlar şu şekilde özetlenebilir:

-Çin'in ihracatını artırmıştır. DTÖ'ye girmekle örgütün bütün üyeleri Çin'eticarete en çok kayırlan ülke statüsü tanımıştır. Bundan sonra bu konuda ABD'nin engellemesi ile karşılaşmayacaklardır.

-Çin'in eşit şartlar altında dünya rekabetine katılabilmesini sağlamıştır. DTÖ üyeliği Çin'in yatırım koşullarını iyileştirecek ve yabancı yatırım artmasında katkıda bulunmuştur. İşletmelerin teknik ve yönetim seviyelerini artıracak ve canlılık kazandıracaktır.

-Çin DTÖ' nün resmi üyesi olarak yirmi birinci yüzyıldaki ticaret yasalarının çıkarılmasına bizzat katılma ve kendi yasal haklarını korumasına şansına sahip olmuştur. Hem de uluslararası alandaki ticari anlaşmazlıkları DTÖ bünyesinde çözerek adaletsiz yaptırımlara maruz kalmaktan korunabilecektir.

-DTÖ üyeleri içindeki büyük ticari ülkeler Çin'in tekstil ve diğer ürünlerine yönelik uyguladığı değişik seviyedeki sınırlamalarını azaltacaktır veya aşamalı olarak kaldıracaktır.

-İthalat ürünlerine yönelik gümrük tarifeleri indirilerek halkın yaşam seviyesi yükseltilecektir. Çin'in DTÖ'ye üyeliği ekonomik ve ticari serbestliğini sağlamıştır. Bunun yanında, ekonomik sektörlerin bağımlılığına bağlı olarak sektörler arası etkilerde yaratmıştır.

-Çin'in DTÖ'ye katılımıyla gerek GSMH'nin gerekse büyüme oranının arttığı gözlenmektedir. Sektörlerin GSMH içinde payları ise tarım sektörü aleyhine, sanayi ve hizmetler sektörü lehine değişmiştir. Tarım sektörünün GSMH içindeki payının azalması ve sanayi hizmet sektörlerinin GSM içindeki payının artması ekonomik gelişmenin bir göstergesidir. Çin'in DTÖ üyeliği sonrası ülkeye yapılan yabancı yatırımlarda artmıştır. Bunu nedeni ise DTÖ üyeliği ile yabancı yatırımların sektörel ve coğrafi olarak uygulanan birçok sınırlandırmanın kaldırılmış olmasıdır (Arısoy vd., 2004:11-12).

Tablo 8: Çin'in WTO ya üye olduktan sonraki ekonomik durumu

	1999	2002	2003
GSMH (Atlas Metodu ve cari US Dolar)	981.9Milyar	1.2Trilyon	1.4Trilyon
Kişi başına GSMH (Atlas Metodu ve cari Dolar)	780.0	960.0	1,100
Büyüme Oran (Yıllık%)	-2.2	8.0	9.1
Tarımın katma değeri (GSMH'nın yüzdesi)	17.6	15.4	14.8
Sanayinin Katma Değeri (GSMH'nın yüzdesi)	49.4	51.1	52.9
Hizmetlerin Katma Değeri (GSMH'nın yüzdesi)	32.9	33.5	32.3
Mal ve Hizmet ihracat (GSMH'nın yüzdesi)	22.3	28.9	33.0
Mal ve hizmet ithalat (GSMH'nın yüzdesi)	19.2	25.9	32.0

Kaynak: Dünya Bankası (2015)

Çin ekonomisinin ekonomik sınırlarını dünyaya açmasıyla, gerek GSMH'nin, gerekse büyüme oranının arttığı gözlenmektedir. Sektörlerin GSMH içindeki paylar ise tarım sektörü aleyhine, sanayi ve hizmetler sektörü lehine değişmiştir (Dutta, 2005: 1173-1174). Tarım sektörünün GSMH içindeki payının azalması ve sanayi ve hizmet sektörlerinin GSMH içindeki payının artması ekonomik gelişmenin bir göstergesidir. Diğer yandan, Çin'in WTO'ya üye olmasından sonra, yabancı sermaye girişinde de hızlı bir artış olacağı beklenmiştir. Bu beklentinin en önemli nedeni, WTO'ya girişle birlikte yabancı sermaye firmalarının faaliyetlerini sektörel ve coğrafi olarak sınırlandıran birçok kısıtlamanın kaldırılacak olması idi (İGEME, 2011).

11 Kasım 2001 tarihinde DTÖ'ye üye olan Çin, uygulamakta olduğu gümrük tarifelerinde önemli indirimlere gitmiştir. Tarım ürünlerinde % 31,5 olan gümrük vergisi oranını % 17,4'e, sanayi mallarında % 24,6'dan % 9,4'e, bilişim teknolojileri ve telekomünikasyon ürünlerinde ise sıfıra indirmiştir. Çin'in gümrük vergisi oranlarını düşürmeye başlaması DTÖ öncesine dayanmaktadır. 1980'li yıllardan itibaren ekonomisini dış pazara açmak amacıyla bu uygulamaya gitmiş, 1982 yılında % 55,6 olan

ortalama gümrük vergisi oranı, 2001 yılında % 15,3'e düşürmüştür. Üyeliğin ardından gümrük vergisi oranlarını indirmeye yönelik uygulaması devam eden Çin, 2004 yılında % 10,4'e ve 2005'te % 9,9'a düşürmüştür (Rumbaugh ve Blancher, 2004: 18).

Gümrük vergilerindeki bu indirimlerin yanı sıra Çin'in DTÖ'ye taahhütleri arasında, ithal kotaları, ithal lisansları ve diğer tarife dışı engellerin kaldırılması, fikri mülkiyet haklarının korunması ve telekomünikasyon, finansal hizmet, dağıtım gibi hizmet sektörünün yabancılara açılması konularında da DTÖ kurallarına uyulması ve tarım ürünleri ticaretinde engellerin kaldırılması bulunmaktadır (Çakmak, 2006: 3).

6.Sonuç

Çin Halk Cumhuriyeti, 1978 yılından başlayarak uyguladığı politikalar ve dönüşümlerle birlikte dış dünyaya açılmıştır. Çin 1980 yılında IMF üyesi olmuş, 1986 yılında DTÖ (o zaman ki adıyla Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması-GATT) üyeliği için başvuruda bulunmuştur. Bu başvuru ile Çin artan milli gelirinin sürekliliğini, ülkesinin pazarına yabancı şirketlerin girişini kolaylaştırmayı hedeflemiştir, dünya piyasalarında adı artık Çin tehdidi olarak anılmaya başlanmıştır.Çin'in bu başarısının temelinde ise ekonomik büyümedeki belirgin başarısı yatmaktadır. Çin'in ekonomik büyümesine etki eden faktörler bol ve ucuz işgücü, tasarruflar ve yatırımlar, toplam faktör verimliliğindeki artış, doğal kaynaklar, döviz kuru rejimi, dış ticaret, doğrudan yabancı yatırımlar, DTÖ üyeliği şeklinde sıralanabilir. Şu anda Çin, dünyanın en büyük ihracatçıları arasında yer almaktadır, döviz rezervleri ve bütçe fazlası rekor düzeydedir, ayrıca çarpıcı şekilde dış yatırım çeken bir ülke konumundadır.

Çin'in 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne girmesiyle de dış ticaret hacmi artmış ve ABD ve Almanya'dan sonra dünyanın en büyük dış ticaret hacmine sahip ülke pozisyonuna gelmiştir. Üyelikle birlikte ithalat tarifelerinin düşürülmesi sonucu dış ticaret hacimlerinde rekorlar kırılmış, uluslararası doğrudan yatırımların en cazip çekim merkezi Çin olmuştur.Özellikle gelişmekte olan ülkeler arasında en fazla doğrudan yabancı sermayeyi çeken ülke konumundadır. Günümüzde Çin'in dış ticaretinin %60'ı yabancı sermayeli işletmeler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Kaynakça

- Akçil, Kaan (2008), *Çin Ekonomisi ve Türkiye ile Çin'in Ekonomik İlişkilerinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Angresano, James, (2008), "The State of China's Economy 2009", *Real-World Economics Review*, 48, 335-350.
- Arı, Selçuk (2004), *Türk Hazır Giyim Sektöründe Rekabet Gücü Analizi ve Rekabet Gücünü Artırıcı Politika Önerileri: (Dünya Uygulamalarıyla Bir Karşılaştırma)*, İstanbul: OM Yayınevi.
- Arısoy, E., Bayar, G. ve Soranlar, B. (2004), "Asya'nın Devi: Çin Halk Cumhuriyeti", *Dış Ticaret Dergisi*, 9(32), 1-42.

- Atılğan, Hasan (2004), “Çin Halk Cumhuriyeti'nde Katma Değer Vergisi Uygulaması ve İhracatta Vergi İadesi Politikaları”, *Maliye Dergisi*, (147), 28-37.
- CNNTURK (2005), “Çin'de esnek kura ilk adım”, CNNTURK 18.05.2005 Tarihli Sayısı. (22/07/2014), <http://www.cnnturk.com/2005/ekonomi/dunya/05/18/cinde.esnek.kura.ilk.adim/96634.0/index.html>
- Çakmak, Ö.A. (2006), “Çin'in DTÖ'ne Üyeliği ve Avrupa Birliği Piyasasında Hazır Giyim Sektörü”, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları E-Dergisi*, 3(5).
- Çeştepe, Hamza (2012), “Çin'in Dış Ticaretinin Gelişimi, Dünya Ticaret Örgütü'ne Üyelik Öncesi ve Sonrasında Dünya Ticaretine Etkileri”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(17), 45-62. <Http://dx.doi.org/10.11122/ijmeh.2012.8.17.340>
- DTM (2001), *Çin Aylık Raporu: Aralık 2001*, Ankara: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı.
- Dutta, M., (2005), “China's industrial revolution: challenges for a macroeconomic agenda”, *Journal of Asian Economics*, 15(6), 1169-1202. <Http://dx.doi.org/10.1016/j.asieco.2004.11.006>
- Dünya Bankası (2015), The World Bank Data & Statistics. (15/06/2015), <http://data.worldbank.org/>
- EIU (2012), *Economist Intelligence Unit's Database*. (15/10/2013), <http://country.eiu.com/china>
- Flores, T., Krakowsky, G. ve Simmons, J. (2003), “Productivity Growth in China, 1961-1999”, *Public Policy* 556: Macroeconomics, 1-21.
- IGEME (2011), Çin Genel Giriş, İhracatı Geliştirme Merkezi. (10/07/2012), http://www.igeme.org.tr/tur/yerinde/cin/CIN_genel_giris.pdf,
- İnançlı, Selim ve Kamacı, Ahmet (2010), “Küreselleşme Sürecinde Çin Ekonomisi ve Türkiye ile Dış Ticaretinin Yapısal ve Sektörel Analizi”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 1(2), 135-162.
- Karaca, R. Kutay (2003), “Dünyadaki Yeni Güç Çin: Tek Kutuptan Çift Kutuba”, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- KTO, (2006), *Ülke Raporu; Çin Halk Cumhuriyeti*, Konya Ticaret Odası, Etüt-Araştırma Servisi.
- Lairson, Thomas D. ve Skidmore, David (1997), *International Political Economy: The Struggle for Power and Wealth*, Harcourt Brace College Publishers.

- NationalBureau of Statistics of China (2009), Statistical Database. (01/10/2011), <http://data.stats.gov.cn/english/>
- Overholt, William H. (2010), “China in the Global Financial Crisis: RisingInfluence, RisingChallenges”, *The Washington Quarterly*, 33(1), 21-34. <Http://dx.doi.org/10.1080/01636600903418652>
- Özdağ, Ümit ve Göka, Erol (2004), “Çin'in Uzun Yürüyüşü: İzlenimler, Düşünceler”, *Stratejik Analiz Dergisi*, 4(46), 39-47.
- Palley, Thomas, (2005), “*Chinaandthe Global Economy*”, in *Real World Globalization*, Chapter 12-Resistance and Alternatives, Boston: Dollars& Sense.
- Pingyao, Lai (2003), ”China'seconomicgrowth: New trendsandimplications”, *China& World Economy*, (1), 9-15.
- Raiser, Martin (1995), “*Die Rolle der Staatsunternehmen in der Systemtransformation: DieErfahrungen der VR China*“, Berlin: DieWeltwirtschaft, Heft 3, 340-362.
- Rumbaugh, Thomas ve Blancher, Nicolas R. (2004), “China: International Tradeand WTO Accession”, *IMF WorkingPapers*, WorkingPaper No.04/36. (12/08/2013), <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2004/wp0436.pdf>
- Sandıklı, Atilla & Güllü, İlhan (2005), *Geleceğin Süper Gücü Çin*, İstanbul: Tasam Yayınları.
- Saray, Mehmet Ozan ve Gökdemir, Levent (2007), “Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları (1978-2005)”, *Journal of Yasar University*, 2(7), 681-686.
- Sezen, S. (2007), “Çin Halk Cumhuriyeti'nde Sosyalist Piyasa Ekonomisine Dönüşüm”, *Amme İdaresi Dergisi*, 40(1), 27-56.
- SüddeutscheZeitung (2001), 29.9.2001. <Http://www.sueddeutsche.de/>
- Sükan, Özer (2000), *Çin Halk Cumhuriyeti tarihi, kurulması, gelişmesi Türkiye ve diğer devletlerle olan ilişkileri*, İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı.
- Tatlıdil, Rezan ve Ventura, Ketı (2005), “Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ekonomisi'ndeki Yeri ve Dünya Ticaret Örgütü Bağlamında Türkiye-ÇHC İlişkilerinin Geliştirilmesinde Alınması Gereken Tedbirler”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(3), 37-54.
- The Global Trade Atlas (2014), Global Trade Information Services. (10/08/2014) http://www.gtis.com/english/GTIS_GTA.html
- TradingEconomics (2015), *EconomicIndicators*. (10/06/2015), <http://www.tradingeconomics.com/china/indicators>

- Uğur, Fatih ve Erol, Osman (2004), “Seddi Aştılar”, *Aksiyon*, 525, 27.12.2004. (12/10/2012), http://www.aksiyon.com.tr/kapak/seddi-astilar_514725
- Unay, İlkay (2005), “Çin Ekonomisinde Rekabet Avantajı Sağlayan Etkenler ve Rekabetin Sürdürülebilirliği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- USCBC (2011), *U.S.-China Trade Statistics and China's World Trade Statistics*, The US-China Business Council. (12/07/2012), www.uschina.org/statistics/tradetable.html
- Walder, Andrew G. (2002), “Income Determination and Market Opportunity in Rural China, 1978-1996”, *Journal of Comparative Economics*, 30(2), 354-375. [Http://dx.doi.org/10.1006/jcec.2002.1779](http://dx.doi.org/10.1006/jcec.2002.1779)
- Xuewu, Gu (2000), “Supermacht China? Die Zukunftsperspektive der Volksrepublik China”, in: *Internationale Politik*, Heft 1, 17-24.
- Yavuz, Meral Yıldız (2006), *Çin'de Piyasa Ekonomisi Uygulamaları ve Toplumsal Sonuçları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Zenginoğlu, Samet (2011), “Çin'in Sosyalist Piyasa Ekonomisi ve Sürdürülebilirliği”, *Bilge Adamlar Stratejik ve Araştırmalar Merkezi*. (12 Haziran 2012), <http://www.bilgesam.org/incele/847/-cin%E2%80%99in-sosyalist-piyasa-ekonomisi-ve-surdurulebilirligi/#.VIYAR9LhDs0>